

मुंबई येथील उच्च न्यायालयात

दिवाणी अपिलीय अधिकार क्षेत्र

रिट याचिका क्रमांक 9430 ऑफ 2024

डॉ. मेहरनोश जमशेद जस्सावाला

..याचिकाकर्ते

विरुद्ध

डॉ. ललितराव भास्करराव पाटील व ओ.आर. एस. ... उत्तरदाता

संजीव गोरवाडकर, ज्येष्ठ वकील i/b सुरेश एम. कांबळे याचिकाकर्त्यातर्फे

प्रतिवादी क्रमांक १ साठी श्री.अमृत जोशी सोबत श्री.यजादी उदवाडियाई i/b श्री.

साक्षत रेळेकर.

गौरी जाधव'अ'पॅनेल सोबत एम. एस. बने. प्रतिवादी (राज्य) चे एजीपी

निखिल मिश्रा सोबत श्रवण पुरोहित प्रतिवादी राज्याचे एजीपी.

कोरम : संदीप व्ही. मारणे, जे.

निकाल राखून : ८ जानेवारी २०२५ .

१४ जानेवारी २०२५ रोजी निकाल दिला.

निर्णय :

1. नियम. नियम तात्काळ परतावा करण्यायोग्य करण्यात आला आहे. पक्षकारांची बाजू मांडणाऱ्या विद्वान वकिलांच्या संमतीने याचिका अंतिम निकाली काढण्यासाठी घेण्यात आली आहे.

2. वर्तमानात विचारार्थ निर्माण होणारा असा आहे की मुद्दा धर्मादाय आयुक्तांना कलम ४१ ड महाराष्ट्र सार्वजनिक न्यास अधिनियम, १९५० (एमपीटी) च्या मधील तरतुदींनुसार विश्वस्तांना हटविण्याचा अर्ज कलम २२ अन्वये चौकशी अहवाल अद्याप स्वीकारण्यात आलेला नाही. अश्या परिस्थितीत असा अर्ज चालविता व विचारात घेता येतो काय? दुसऱ्या शब्दांत सांगायचे तर, एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ डी अंतर्गत विश्वस्तांना हटविण्याच्या अर्जावर त्यांच्या नेमणुकांशी संबंधित बदल अहवाल प्रलंबित असताना निर्णय घेतला जाऊ शकतो का?

3. दिनांक 4 जून 2024 रोजी महाराष्ट्र राज्य, मुंबई येथील माननीय धर्मादाय आयुक्तांनी दिलेल्या आदेशाला याचिकाकर्त्याने आव्हान दिल्याच्या प्रकाशात हा मुद्दा उपस्थित होतो आहे. या आदेशामध्ये, प्रतिवादी क्र. 1 आणि 2 यांनी महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियमाच्या (एमपीटी कायदा) कलम 41D अंतर्गत याचिकाकर्ता तसेच प्रतिवादी क्र. 3 ते 25 यांना प्रतिवादी क्र. 26 ट्रस्टच्या विश्वस्तपदावरून निलंबित/काढून टाकण्यासाठी दाखल केलेल्या अर्ज क्र. 11/2023 मध्ये याचिकाकर्त्याने दाखल केलेल्या अर्ज (निशाणी-106) वर विचार न करण्याचा आदेश दिला आहे.

निशाणी-106 मध्ये याचिकाकर्त्याने असा युक्तिवाद केला की एमपीटी कायद्याच्या कलम 41D अंतर्गत विश्वस्तांना काढून टाकण्यासाठीचा अर्ज, एमपीटी कायद्याच्या कलम 22 अंतर्गत बदल अहवाल प्रलंबित असताना स्वीकारला जाऊ शकत नाही. परंतु

धर्मादाय आयुक्तांनी अर्ज (निशाणी-106) फेटाळून लावला आणि त्यावर न्यायक्षमता किंवा ग्राह्यतासंदर्भातील मुद्दे ठरविण्यास नकार दिला.

4. याचिका दाखल करण्यामागची थोडक्यात माहिती अशी की, मुंबईतील कॉलेज ऑफ फिजिशियन अँड सर्जन्स ही १९१२ साली अस्तित्वात आलेली आणि १९१३ मध्ये सोसायटी रजिस्ट्रेशन ॲक्ट, १८६० च्या तरतुदींनुसार नोंदणीकृत सोसायटी आहे. एमपीटी कायदा लागू झाल्यानंतर मुंबईतील कॉलेज ऑफ फिजिशियन अँड सर्जनची पी.टी.आर.क्र.एफ-१३३७ (मुंबई) येथे पब्लिक ट्रस्ट म्हणून नोंदणी झाली. पाश्चिमात्य अध्यापनाच्या पध्दतीनुसार सर्व शाखांमध्ये वैद्यक शास्त्र व शस्त्रक्रियेच्या अभ्यासाला प्रोत्साहन मिळावे या उद्देशाने ट्रस्टची स्थापना करण्यात आली आहे. पाश्चिमात्य पध्दतीनुसार वैद्यक व शस्त्रक्रिया करू इच्छिणाऱ्या व्यक्तींना ट्रस्टतर्फे विविध पदव्या, पदविका व प्रमाणपत्रे/परवाने दिले जातात. भारतीय वैद्यकीय कायदा, १९५६ आणि महाराष्ट्र वैद्यकीय कायदा, १९६५ अन्वये पदवी, पदविका, परवाने आणि प्रमाणपत्रे देण्यास ट्रस्ट ही वैद्यकीय पदवी (एमबीबीएसनंतर) अधिकृत करणारी संस्था आहे. ट्रस्टच्या व्यवस्थापन व प्रशासनासाठी संविधान व उपविधी तयार करण्यात आले आहेत.

5. सन २०१३-१४ मध्ये ट्रस्टचे व्यवस्थापन व नियंत्रण याबाबत वाद निर्माण झाल्याचे दिसून येते. एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ मधील तरतुदींनुसार नवीन विश्वस्तांची निवड, स्थावर मालमत्तेशी संबंधित बदल आदींचा अहवाल देण्यासाठी

वेळोवेळी अनेक बदल अहवाल दाखल केले. असे दिसते की, सध्या डेप्युटी चॅरिटी कमिशनरकडे १३ बदल अहवाल प्रलंबित आहेत. डीवायसीसी/3090/18, डीवायसीसी/5695/18, डीवायसीसी/5697/18, डीवायसीसी/5696/18, डीवायसीसी/5335/19, डीवायसीसी/5336/19, डीवायसीसी/1251/2020, डीवायसीसी/1357/2020, डीवायसीसी/1400/2020, डीवायसीसी/1468/2021, डीवायसीसी/47/2022, डीवायसीसी/365/2023, डीवायसीसी/1535/2023, वरील सर्व बदल अहवाल प्रलंबित असून विश्वस्तांच्या नावांबाबत अनुसूची-१ मधील नोंदींसंदर्भातील बदल उपधर्मादाय आयुक्तांनी अद्याप स्वीकारणे बाकी आहे, असे दिसते.

6. वर्तमानात उपस्थित केलेल्या मर्यादित मुद्द्याचा विचार करता याचिका, ट्रस्टच्या व्यवस्थापन आणि नियंत्रणासंदर्भात दोन प्रतिस्पर्धी गटांनी केलेल्या आरोप-प्रत्यारोपांची चौकशी करण्याची आवश्यकता नाही. हे लक्षात घेणे पुरेसे आहे की अनेक बदल अहवाल एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये दाखल करण्यात आलेल्या निवडणूक व विश्वस्तांच्या नियुक्तीचा अहवाल धर्मादाय संस्थेकडे प्रलंबित आहे. याचिकाकर्ते व प्रतिवादी क्रमांक ३ ते २५ यांचे प्रकरण असे आहे की, सध्या विश्वस्त मंडळाचे २८ सदस्य असून घटनादुरुस्तीचा बदल अहवाल धर्मादाय उपायुक्तांकडे प्रलंबित आहे. या परिषदेत ट्रस्टच्या फेलोने निवडलेले २४ कौन्सिल सदस्य असतात, तर भारत सरकारचे आरोग्य व कुटुंब कल्याण सहसचिव, आरोग्य सेवा महासंचालनालयाचे उपमहासंचालक, भारतीय

वैद्यकीय आयोगाने नियुक्त केलेले प्रख्यात शिक्षणतज्ज्ञ आणि महाराष्ट्र सरकारचा एक प्रतिनिधी असे ४ नामनिर्देशित सदस्य असतात. उपविधीनुसार दरवर्षी परिषदेचे जास्तीत जास्त तीन सदस्य आवर्तनाने निवृत्त होतात आणि त्यानुसार दरवर्षी परिषदेचे स्वरूप व दर्जा बदलतो. असे दिसते की सध्या याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी क्रमांक 3 ते 25 यांची नावे ट्रस्टच्या अनुसूची-1 मध्ये सध्याच्या कार्यकाळासाठी प्रतिबिंबित होत नाहीत कारण त्यांच्या निवडीशी संबंधित बदल अहवाल प्रलंबित आहेत आणि लढवले गेले आहेत. त्यामुळे ट्रस्टच्या अनुसूची-१ मध्ये त्यांची नावे समाविष्ट न झाल्याने एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये झालेल्या चौकशीत त्यांचे विश्वस्त म्हणून असलेले स्थान अद्याप निश्चित झालेले नाही, असा दावा याचिकाकर्ते व प्रतिवादी क्रमांक ३ ते २५ यांनी केला आहे.

7. वरील तथ्यात्मक पार्श्वभूमीवर, प्रतिवादी क्रमांक 1 आणि 2, जे ट्रस्टचे सदस्य आहेत आणि ट्रस्टचे योग्य व्यवस्थापन आणि प्रशासन तसेच लाभार्थीमध्ये स्वारस्य असल्याचा दावा करतात, त्यांनी एमपीटी कायद्याच्या कलम 41 डी मधील तरतुदीनुसार धर्मादाय आयुक्तांकडे 2023 चा अर्ज क्रमांक 11 दाखल केला आणि याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी क्रमांक 3 चे निलंबन/ काढून टाकणे / बरखास्त करण्याचे निर्देश देण्याची मागणी केली. त्यांनी दाखल केलेल्या अर्जात विशेष तपशिलात विविध आरोप करून २५ पर्यंत नेले. 2023 चा अर्ज क्रमांक 11 प्रतिवादी क्रमांक १ आणि २ ला परिषदेच्या

सदस्यांनी लेखी निवेदन दाखल करून विरोध केला आहे, ज्यांना या अर्जात प्रतिवादी म्हणून समाविष्ट केले गेले आहे. प्रतिवादी क्रमांक १ व २ यांनी वरील लेखी निवेदनावर आपले उत्तर दाखल केले आहे.

8. एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ डी अंतर्गत दाखल करण्यात आलेल्या २०२३ च्या प्रलंबित अर्ज क्रमांक ११ मध्ये, याचिकाकर्त्याने (अर्जातील प्रतिवादी क्रमांक ५) ग्राह्यताक्षमता आणि अधिकारक्षेत्राचा मुद्दा तयार करण्यासाठी आणि कार्यक्षेत्र आणि ग्राह्यताक्षमतेच्या मुद्द्यावर अर्ज फेटाळण्यासाठी निशाणी -१०६ येथे अर्ज दाखल केला. निशाणी-१०६ वरील अर्जाला प्रतिवादी क्रमांक १ व २ यांनी उत्तर दाखल करून विरोध केला. दोन्ही बाजू ऐकून घेतल्यानंतर धर्मादाय आयुक्तांनी ४ जून २०२४ च्या आदेशाद्वारे निशाणी-१०६ मधील अर्ज फेटाळून लावला, जो सध्याच्या याचिकेत आव्हानाचा विषय आहे.

9. याचिकाकर्त्याची बाजू मांडणारे विद्वान ज्येष्ठ वकील श्री. गोरवाडकर सादर करतील की विद्वान धर्मादाय आयुक्तांनी न्यायक्षेत्र आणि ग्राह्यता क्षमतेशी संबंधित मुद्दे तयार करण्याची याचिकाकर्त्याची विनंती फेटाळून लावत चूक केली आहे. एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ डी अन्वये विश्वस्तांना हटविण्यासाठी प्रतिवादी क्रमांक १ व २ यांनी दाखल केलेला अर्ज निवडणुका आणि परिषद सदस्यांच्या नेमणुकांसंदर्भातील बदलांच्या अहवालासंदर्भातील बदल अहवालांवरील एमपीटी कायद्याच्या कलम २२

अन्वये चौकशी प्रलंबित असताना प्रथमदर्शनी ग्राह्य धरला जात नाही. आतापर्यंत याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी क्रमांक ३ ते २५ यांची नावे ट्रस्टच्या अनुसूची -१ मध्ये समाविष्ट नाहीत आणि प्रलंबित बदल अहवालांच्या निर्णयानंतरच विश्वस्त म्हणून त्यांचा दर्जा निश्चित होईल. त्यामुळे ज्या व्यक्तीला अद्याप विश्वस्त म्हणून स्वीकारण्यात आलेले नाही, अशा व्यक्तीला विश्वस्त पदावरून हटविण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही, असे ते सादर करतील. एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये चौकशी करून धर्मादाय उपायुक्त एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड अन्वये विश्वस्तांना हटविण्याचा अर्ज कायम ठेवण्यासाठी ट्रस्टचे विश्वस्त म्हणून निश्चित दर्जा मिळणे अशक्य आहे, असे ते सादर करतील. बदल अहवाल फेटाळला गेल्यास तो पूर्वीची स्थिती पूर्ववत करणे ठरेल आणि संबंधित व्यक्तींना विश्वस्तत्व नाकारेल, असे ते म्हणतील. त्यामुळे एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये चौकशी प्रलंबित असताना ट्रस्टच्या कोणत्याही सदस्याला किंवा लाभार्थ्याला एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड अन्वये अधिकारक्षेत्राचा वापर करून अस्तित्वात नसलेल्या विश्वस्तांना हटविण्यासाठी अर्ज दाखल करणे अयोग्य आहे. कलम ४१ ड चे कार्यक्षेत्र पूर्णपणे एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये चौकशीच्या निकालावर अवलंबून आहे. त्यानंतर श्री.गोरवाडकर दिनकर शंकरराव पाटील व ओ.आर.एस. विरुद्ध डॉ. शेषराव शंकरराव पाटील आणि ओ.आर. एस. 2008 (3) Mh.L.J. 833 या न्यायालयाच्या खंडपीठाच्या निर्णयाचा आधार घेतील. एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ डी अंतर्गत विश्वस्तांना हटविण्याच्या अर्जावर सुनावणी

करण्यापूर्वी एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये बदल अहवालांचा त्वरित निर्णय घेणे ही योग्य कृती ठरेल, या त्यांच्या युक्तिवादाच्या समर्थनार्थ. दिनकर शंकरराव पाटील (सुप्रा) प्रकरणातील निकाल एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये कलम २२ अन्वये बदल अहवाल प्रलंबित असताना कार्यवाही करण्यास अनुमती देण्याच्या संदर्भात असला, तरी सध्याच्या प्रकरणातही हीच समानता लागू होईल. शेवटी, श्री. गोरवाडकर असा युक्तिवाद करतील की निशाणी-१०६ मधील अर्जातील प्रार्थना ही मुळात अधिकारक्षेत्र आणि ग्राह्यता क्षमतेशी संबंधित मुद्दे तयार करण्यासाठी होती. धर्मादाय आयुक्तांना या टप्प्यावर निशाणी १०६ मधील अर्ज फेटाळण्याची इच्छा नसेल, तर त्यांनी किमान कार्यक्षेत्र आणि ग्राह्यतेशी संबंधित मुद्दे तयार करायला हवे होते आणि मुख्य अर्जावर निर्णय घेताना त्याचे उत्तर द्यायला हवे होते. त्यानुसार धर्मादाय आयुक्तांनी दिलेला आदेश रद्द करण्याची विनंती करणार आहेत.

10. या याचिकेला प्रतिवादी क्रमांक एकचे अभ्यासक वकील अमृत जोशी यांनी विरोध केला आहे. 8 मे 2023 रोजीच्या आदेशाला आव्हान देऊन 2023 चा अर्ज क्रमांक 11 फेटाळण्याचा प्रयत्न याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी क्रमांक 3 यांनी ग्राह्यतेच्या आधारावर अयशस्वी ठरल्याने याचिका तथ्यदडपण्याचा त्रास सहन करत आहे. 8 मे 2023 रोजीचा तो आदेश या न्यायालयाने 7 नोव्हेंबर 2023 च्या आदेशाद्वारे दोन्ही पक्षांच्या संमतीने रद्द बातल ठरवला आणि या आदेशात या न्यायालयाने याचिकाकर्ते

आणि प्रतिवादी क्रमांक 3 च्या वतीने निशाणी -58 आणि 62 वरील अर्ज मागे घेण्यासाठी जबाब नोंदविला, ज्यात 2023 च्या अर्ज क्रमांक 11 च्या ग्राह्यतेवर ही प्रश्नचिन्ह उपस्थित करण्याची मागणी केली होती. याचिकाकर्ते निशाणी-१०६ येथे निराधार अर्ज दाखल करून पुन्हा एकदा खटला चालविण्याचा प्रयत्न करित आहेत आणि म्हणूनच, हे न्यायालय सध्याच्या याचिकेवर सुनावणी घेण्यास आणि ४ जून २०२४ च्या आदेशात हस्तक्षेप करण्यास असंतुष्ट असेल.

11. वरील आक्षेपाला पूर्वग्रह न बाळगता, श्री. जोशी असा युक्तिवाद करतील की केवळ बदल अहवाल प्रलंबित असणे याचा अर्थ असा नाही की बदल प्रत्यक्षात झाला नाही किंवा याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी क्रमांक 3 ते 25 त्यांच्या कृतींमुळे उद्धवणाऱ्या परिणामांपासून कोणत्याही संरक्षणाचा दावा करू शकतात. त्यांच्या युक्तिवादाच्या समर्थनार्थ चेंबूर ट्रॉम्बे एज्युकेशन सोसायटी अँड ऑर्स विरुद्ध डी . के. मराठे आणि ओ.आर. एस. 2002(3) Bom. C.R. 161 मधील या न्यायालयाच्या निर्णयावर ते अवलंबून राहतील. एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये चौकशी ही केवळ आधीच झालेल्या बदलाची वस्तुस्थिती पडताळून पाहण्यासाठी आहे आणि म्हणूनच केवळ बदल अहवाल प्रलंबित राहण्याचा अर्थ असा नाही की याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी क्रमांक ३ ते २५ यांनी विश्वस्त म्हणून केलेली कारवाई निर्दोष ठरेल. ते सादर करतील की निशाणी 106 मधील अर्जाचा उद्देश मूलतः परिवर्तन अहवाल प्रलंबित असल्याचे कारण देऊन

याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी क्रमांक 3 ते 25 यांनी केलेल्या कृत्यांची उत्तरदायित्व टाळणे आहे. त्यांनी स्वीकारलेली विनंती विश्वस्त पदाचा उपभोग घेण्यास अधिक सोयीस्कर आहे परंतु विश्वस्त म्हणून त्यांनी घेतलेल्या कृती आणि निर्णयांच्या संदर्भात होणारे परिणाम टाळणे आहे. धर्मादाय आयुक्तांनी वरील भूमिकेचे योग्य मूल्यमापन केले आहे आणि याचिकाकर्त्याने पसंतीस धरलेला निशाणी-१०६ मधील निराधार अर्ज योग्य रितीने फेटाळून लावला आहे, असे जोशी यांचे म्हणणे आहे. ही याचिका फेटाळण्यात यावी यासाठी ते प्रार्थना करतील.

12. मी उत्तरदाते-राज्याचे विद्वान एजीपी सुश्री जाधव आणि श्री. मिश्रा यांनाही ऐकले आहे.

13. पक्षांचे प्रतिस्पर्धी वाद आता माझ्या विचारार्थ येतात.

14. एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड मधील तरतुदीनुसार विश्वस्तांना हटविण्याची कार्यवाही एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये बदल निश्चित करण्यासाठी चौकशी प्रलंबित असताना त्यावर विचार करून निर्णय घेता येईल का, हा लघुमुद्दा विचारार्थ उपस्थित होतो. या कायद्याच्या कलम २२ मधील तरतुदीनुसार विश्वस्तांनी एमपीटी कायद्याच्या कलम १७ अन्वये ठेवलेल्या रजिस्टरमध्ये नोंदवलेल्या नोंदींमध्ये काही बदल झाल्यास त्याची माहिती विहित मुदतीत उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांना देणे बंधनकारक आहे. एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ च्या उपकलम (२) मधील

तरतुदीनुसार उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांनी रजिस्टरमध्ये नोंदवलेल्या कोणत्याही तपशीलात काही बदल झाला आहे की नाही याची खातरजमा करण्यासाठी विहित पद्धतीने चौकशी करणे आवश्यक आहे. कलम २२ च्या उपकलम (३) मधील तरतुदीनुसार उपकलम (२) अन्वये नोंद केलेल्या नोंदींमध्ये बदल झाला आहे याची चौकशी करून समाधान नोंदविल्यानंतर त्यासंदर्भातील निष्कर्ष कारणांसह नोंदविणे आवश्यक आहे. एमपीटी कायद्याच्या कलम १७ मधील तरतुदीनुसार नियमांनुसार विहित केलेली पुस्तके, निर्देशांक व इतर नोंदी ठेवणे व त्यांची देखभाल करणे हे उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांचे कर्तव्य आहे. नियम ५ अन्वये प्रत्येक सार्वजनिक न्यासामध्ये महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्त नियम, १९५१ (नियम) नोंदणी कार्यालय किंवा संयुक्त सार्वजनिक विश्वस्त नोंदणी कार्यालय प्रत्येक नोंदणीकृत सार्वजनिक ट्रस्टच्या संदर्भात अनुसूची १ च्या स्वरूपात सार्वजनिक ट्रस्टचे रजिस्टर ठेवणे आवश्यक आहे. या अनुसूचीमध्ये ट्रस्टचे नाव, विश्वस्तांची नावे, वारसा हक्काची पद्धत, ट्रस्टची उद्दिष्टे, ट्रस्ट तयार करणाऱ्या कागदपत्रांचा तपशील, ट्रस्टची जंगम आणि स्थावर मालमत्ता आदींचा समावेश आहे.

15. त्यामुळे अनुसूची १ अन्वये ठेवण्यात आलेल्या रजिस्टरमध्ये समाविष्ट असलेल्या विश्वस्तांच्या नावात प्रत्येक वेळी कोणताही बदल झाल्यास अशा बदलाची माहिती विश्वस्तांनी एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ मधील तरतुदीनुसार विश्वस्तांनी देणे

आवश्यक आहे आणि सहाय्यक किंवा उपधर्मादाय आयुक्तांनी विहित केल्याप्रमाणे चौकशी करून अहवाल देणे आवश्यक आहे, जे न्यायालयीन चौकशीच्या स्वरूपाचे आहे, अशा बदलांच्या संदर्भात एक निष्कर्ष नोंदविणे अपेक्षित आहे.

16. या कायद्याच्या कलम ४१ डी मध्ये विश्वस्तांचे निलंबन, हकालपट्टी आणि बडतर्फीचा उल्लेख आहे, ज्यात अशी तरतूद आहे:

41 डी. विश्वस्तांचे निलंबन, हकालपट्टी व बडतर्फी:-

(1) धर्मादाय आयुक्त, विश्वस्त किंवा ट्रस्टमध्ये स्वारस्य असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीच्या अर्जावर, किंवा कलम ४१ ब अन्वये अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर किंवा स्वतःहून सार्वजनिक ट्रस्टच्या कोणत्याही विश्वस्ताला निलंबित, काढून टाकू किंवा बडतर्फी करू शकतात.

(a) लेखा अहवाल किंवा विवरणपत्र सादर करण्यात सातत्याने चूक करते;

(b) धर्मादाय आयुक्तांनी या अधिनियमातील तरतुदी किंवा त्याअंतर्गत राज्य शासनाने केलेल्या नियमांनुसार जारी केलेल्या कोणत्याही कायदेशीर आदेशाचे जाणीवपूर्वक उल्लंघन करणे;

(c) आपल्या कर्तव्याकडे सातत्याने दुर्लक्ष करणे किंवा ट्रस्टच्या संदर्भात कोणताही गैरप्रकार किंवा गैरप्रकार किंवा विश्वासघात करणे;

(d) ज्या ट्रस्टचे ते विश्वस्त आहेत, त्या ट्रस्टच्या मालमत्तेचा गैरवापर किंवा अयोग्य व्यवहार करणे; किंवा

(e) विश्वस्त म्हणून त्यांच्या पदाशी विसंगत असे ट्रस्टच्या संबंधातील कोणतेही पद स्वीकारते;

(f) नैतिक पतनाशी संबंधित गुन्ह्यात दोषी ठरल्यास.

(2) (अ) धर्मादाय आयुक्त उपकलम (१) अन्वये कारवाई करण्याचा प्रस्ताव ठेवतात, तेव्हा धर्मादाय आयुक्त त्या व्यक्तीवर कारवाई करण्यासाठी प्रथमदर्शनी पुरावे असल्याचे निदर्शनास आल्यावरच विश्वस्त किंवा ज्याच्याविरुद्ध कारवाई प्रस्तावित आहे त्याला नोटीस बजावू शकतात.

(b) कलम (अ) अन्वये ज्या विश्वस्तांना किंवा व्यक्तीला नोटीस बजावण्यात आली आहे, त्याने नोटीस प्राप्त झाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत त्यावर आपले उत्तर सादर करावे.

(c) कलम (अ) अन्वये बजावण्यात आलेल्या नोटीशीला उत्तर न दिल्यास किंवा धर्मादाय आयुक्तांना उत्तर समाधानकारक नसल्याचे आढळल्यास धर्मादाय आयुक्त उत्तर दाखल झाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत किंवा उत्तर दाखल करण्यात चूक झाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत संबंधित व्यक्तीवर आरोप निश्चित करतील. आणि

संबंधित व्यक्तीला अशा आरोपांची पूर्तता करण्याची संधी द्यावी आणि त्याच्याविरुद्ध आणि त्याच्या बाजूने जोडलेल्या पुराव्यांचा विचार करून आरोप निश्चित केल्याच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत निलंबन किंवा काढून टाकणे किंवा बडतर्फीकरण्यासंदर्भात आदेश देऊ शकेल. धर्मादाय आयुक्तांना नोटीस बजावणे, आरोप निश्चित करणे आणि विहित मुदतीत अंतिम आदेश देणे व्यवहार्य नसल्यास त्यांनी त्याची कारणे नोंदवावीत.

(d) निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फीच्या आदेशात विश्वस्तांवर लावण्यात आलेले आरोप, त्याचे स्पष्टीकरण आणि प्रत्येक आरोपावरील निष्कर्ष, त्यामागील कारणांसह नमूद केले जाईल.

(3) विश्वस्तांवरील आरोपांचा निपटारा होईपर्यंत धर्मादाय आयुक्त विश्वस्तांना निलंबित करू शकतात.

(4) जर धर्मादाय आयुक्तांनी कोणत्याही विश्वस्ताला निलंबित/काढून टाकण्याचा किंवा बडतर्फी करण्याचा आदेश दिला असेल आणि असे विश्वस्त एकमेव विश्वस्त असतील किंवा जेथे एकापेक्षा जास्त विश्वस्त असतील आणि उर्वरित विश्वस्त, ट्रस्टच्या साधनपत्रानुसार रिक्त जागा भरल्याशिवाय ट्रस्टचे कामकाज किंवा प्रशासन करू शकत नाहीत, तर अशा परिस्थितीत धर्मादाय आयुक्त कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी आणि ट्रस्टचे

कार्य पार पाडण्यासाठी योग्य व्यक्तीची नेमणूक करतील, आणि ट्रस्टच्या साधनातील तरतुदीनुसार विश्वस्तांची विधिवत नियुक्ती होईपर्यंतच अशी व्यक्ती पदावर राहील.

[(5) ***]

(6) उपकलम (१) अन्वये दिलेल्या आदेशाविरुद्ध न्यायालयात अपील केले जाईल, जणू असा निर्णय हा आदेशाच्या तारखेपासून साठ दिवसांच्या आत मूळ अधिकारक्षेत्राचे न्यायालय म्हणून जिल्हा न्यायालयाचा आदेश आहे.

(7) धर्मादाय आयुक्तांचा आदेश न्यायालयाच्या कोणत्याही आदेशाच्या अधीन राहून किंवा अपीलात अंतिम असेल.

17. अशा प्रकारे, धर्मादाय आयुक्त एखाद्या विश्वस्ताचा किंवा ट्रस्टमध्ये स्वारस्य असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीच्या अर्जावर विचार करू शकतात किंवा कलम 41 डी अंतर्गत अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर किंवा एमपीटी कायद्याच्या कलम 41 डी (1) मध्ये उद्ध्वलेल्या घटना घडल्यास सार्वजनिक ट्रस्टच्या कोणत्याही विश्वस्तांना निलंबित, काढून टाकू किंवा बडतर्फ करू शकतात. याचिकाकर्त्याने असा युक्तिवाद करण्याचा प्रयत्न केला आहे की विश्वस्तांचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फीची कारवाई करण्यासाठी, मूलतः बदल अहवालाच्या निर्णयाच्या विश्वस्त म्हणून एखाद्या व्यक्तीच्या स्थितीची पुष्टी करणे आवश्यक आहे ज्याद्वारे सहाय्यक किंवा उपधर्मादाय आयुक्तांद्वारे विश्वस्त म्हणून त्याच्या नियुक्तीशी संबंधित बदल स्वीकारला जातो. दुसऱ्या शब्दांत

सांगायचे झाले तर, जोपर्यंत विश्वस्तांच्या निवडीसाठी किंवा नियुक्तीसाठी चेंज रिपोर्टची चौकशी पूर्ण होत नाही आणि अनुसूची-१ मध्ये बदलाची नोंद होत नाही, तोपर्यंत अशा निवडून आलेल्या किंवा नियुक्त व्यक्तीला विश्वस्ताचा दर्जा मिळत नाही आणि म्हणूनच एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड मधील तरतुदींनुसार त्याला हटविण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही. त्यामुळे एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड अन्वये धर्मादाय आयुक्ताने दिलेल्या अधिकारक्षेत्राचा वापर करून त्यांना हटविण्याच्या अधिकाराचा वापर करणे म्हणजे विश्वस्त म्हणून निश्चित दर्जा देणे हा अयोग्य आहे, असा युक्तिवाद केला जातो. त्यामुळे एखाद्या व्यक्तीची विश्वस्त पदी निवड किंवा नेमणूक करण्यासंदर्भातील बदल अहवाल प्रलंबित असताना एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड अन्वये त्याचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फीबाबत कोणताही निर्णय घेणे अयोग्य आहे, असा युक्तिवाद करण्यात आला आहे.

18. याचिकेत उपस्थित केलेला मुद्दा सोडविण्यासाठी एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ मधील तरतुदींनुसार बदलाच्या अहवालाचा नेमका काय परिणाम होतो हे प्रथम तपासून पाहणे आवश्यक आहे. एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये अहवाल विश्वस्तांनी जे करायचे आहे ते म्हणजे अनुसूची-१ अंतर्गत ठेवलेल्या रजिस्टरमध्ये नोंदवलेल्या नोंदींपैकी कोणत्याही नोंदीमध्ये झालेल्या बदलाचा अहवाल देणे. त्यामुळे नवीन विश्वस्तांची निवड किंवा नियुक्ती झाल्यानंतर अनुसूची-१ अन्वये रजिस्टरमधील

नोंदींमध्ये बदल करणे आवश्यक असते, एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये अशा बदलाची चौकशी करणे म्हणजे हा बदल खरोखरच झाला आहे की नाही याची खातरजमा करणे होय. कलम २२

एमपीटी कायद्यात असे म्हटले आहे :-

22. बदल.-

(1) कलम १७ अन्वये ठेवलेल्या रजिस्टरमध्ये नोंदवलेल्या नोंदींपैकी कोणत्याही नोंदीमध्ये काही बदल झाल्यास, विश्वस्त, असा बदल घडल्याच्या तारखेपासून ९० दिवसांच्या आत किंवा अशा सार्वजनिक ट्रस्टच्या प्रशासनाच्या हितासाठी अशा नोंदींमध्ये काही बदल इच्छित असल्यास, अशा बदलाची किंवा प्रस्तावित बदलाची माहिती रजिस्टर असलेल्या सार्वजनिक विश्वस्त नोंदणी कार्यालयाच्या प्रभारी उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांना देईल ठेवले. तसा अहवाल विहित नमुन्यात तयार करण्यात येईल. परंतु, अहवाल विश्वस्तांनी खर्च भरण्याच्या अधीन राहून विहित मुदतीत बदलाची नोंद न करण्याचे पुरेसे कारण असल्याचे समाधान झाल्यावर उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त बदलाचा अहवाल देण्यासाठी नव्वद दिवसांची मुदत वाढवू शकतात, जे सार्वजनिक विश्वस्त प्रशासन निधीत जमा केले जाईल. (१ अ) उपकलम (१) अन्वये नोंदविण्यात येणारा बदल कोणत्याही स्थावर मालमत्तेशी संबंधित असल्यास, विश्वस्त, अहवालासह, अशा सार्वजनिक ट्रस्टच्या स्थावर मालमत्तेतील

कोणत्याही बदलाशी संबंधित तपशील (सार्वजनिक ट्रस्टचे नाव आणि वर्णनासह) असलेले निवेदन विहित नमुन्यात सादर करतील, जेणेकरून ते कलम १८ च्या उपकलम (७) मध्ये नमूद केलेल्या उपनिबंधकाकडे पाठविले जाईल. अशा निवेदनावर विश्वस्त किंवा त्यांनी विशेष प्राधिकृत केलेल्या एजंटकडून विहित पद्धतीने स्वाक्षरी व पडताळणी केली जाईल.

(2) कलम १७ अन्वये ठेवलेल्या रजिस्टरमधील नोंदींची सत्यता पडताळून पाहण्याच्या उद्देशाने किंवा रजिस्टरमध्ये नोंदवलेल्या कोणत्याही तपशिलात काही बदल झाला आहे की नाही याची खातरजमा करण्याच्या हेतूने उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त विहित पद्धतीने चौकशी करू शकतात:

परंतु विश्वस्त व व्यवस्थापक यांची नावे व पत्ते बदलल्यास किंवा विश्वस्तपद व व्यवस्थापकपदाच्या उत्तराधिकाराच्या पद्धतीत बदल झाल्यास उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त पंधरा कार्यदिवसांच्या कालावधीत हा बदल तात्पुरता स्वीकारण्याचे आदेश देऊ शकतात व तशी नोटीस प्रसिद्ध झाल्यापासून तीस दिवसांच्या आत अशा बदलावर हरकती मागविणारी नोटीस बजावू शकतात :

परंतु तीस दिवसांच्या कालावधीत हरकती प्राप्त न झाल्यास पहिल्या तरतुदीनुसार तात्पुरता बदल स्वीकारण्याचा आदेश अंतिम ठरेल व त्याची नोंद विहित पद्धतीने कलम १७ अन्वये ठेवलेल्या रजिस्टरमध्ये घेतली जाईल :

परंतु तीस दिवसांच्या कालावधीत हरकती प्राप्त न झाल्यास उपायुक्त किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त विहित पध्दतीने चौकशी करून या कलमाच्या उपकलम (३) मधील तरतुदीनुसार हरकती दाखल केल्याच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत निष्कर्ष नोंदवू शकतात.

(३) उपकलम (१) अन्वये अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर व उपकलम (२) अन्वये आवश्यक असल्यास चौकशी केल्यानंतर किंवा केवळ उपकलम (२) अन्वये चौकशी केल्यानंतर एखाद्या विशिष्ट सार्वजनिक ट्रस्टच्या संदर्भात कलम १७ अन्वये ठेवलेल्या रजिस्टरमध्ये नोंदवलेल्या नोंदींमध्ये बदल झाल्याचे समाधान उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त, किंवा बदलाच्या कारणास्तव ट्रस्ट रजिस्टरमधून काढून टाकण्यात यावा, परिणामी ट्रस्टच्या प्रशासनाचे कार्यालय आणि ट्रस्टची संपूर्ण मालमत्ता दोन्ही राज्यात असणे बंद होईल, तो त्या संदर्भातील कारणांसह निष्कर्ष नोंदवेल; आणि जर तो इतका समाधानी नसेल तर तो त्याअनुषंगाने कारणांसह निष्कर्ष नोंदवेल. उपकलम (१) अन्वये अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर किंवा केवळ उपकलम (२) अन्वये घेण्यात आलेली प्रत्येक चौकशी अशी चौकशी सुरू केल्याच्या तारखेपासून एक वर्षाच्या कालावधीत पूर्ण केली जाईल. एक वर्षाच्या मुदतीत अशी चौकशी पूर्ण न झाल्यास विलंबाची कारणे नोंदविली जातील. असा कोणताही निष्कर्ष धर्मादाय आयुक्तांकडे अपील करण्याजोगा असेल. उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त या अधिनियमाने प्रदान केलेल्या सक्षम

प्राधिकरणाच्या अंतिम निर्णयानुसार, नोंदींमध्ये दुरुस्ती किंवा वगळण्याची आवश्यकता असलेल्या निष्कर्षानुसार आणि अशा निष्कर्षाविरुद्ध अपील किंवा अर्ज केल्यास संबंधित रजिस्टरमधील नोंदींमध्ये दुरुस्ती किंवा वगळतील. बदल झाल्यास किंवा नोंदी रद्द करण्याबाबत पुढील कोणत्याही दुरुस्तीच्या अधीन राहून अशा प्रकारे केलेल्या नोंदींमधील सुधारणा अंतिम आणि निर्णायक असतील.

(३ अ) उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त, अशा सविस्तर व निःपक्षपाती चौकशीनंतर व विहित केलेल्या प्रक्रियेचे अनुसरण करून खालील कारणास्तव ट्रस्टची नोंदणी रद्द करू शकतात :-

- (a) जेव्हा त्याचा हेतू पूर्णपणे पूर्ण होतो; किंवा
- (b) जेव्हा त्याचा हेतू बेकायदेशीर होतो; किंवा
- (c) जेव्हा ट्रस्ट-मालमत्तेची नासधूस करून किंवा इतर कोणत्याही प्रकारे त्याचा हेतू साध्य करणे अशक्य होते; किंवा
- (d) जेव्हा न्यास, पुनर्विचारकरण्यायोग्य असल्याने, स्पष्टपणे रद्द केला जातो ;किंवा
- (e) जेव्हा विश्वस्त ट्रस्टचे उद्दिष्ट पूर्ण करण्यासाठी कोणतेही कार्य करीत नसल्याचे आढळले :

परंतु कोणत्याही ट्रस्टच्या विश्वस्तांनी उपकलम (१) अन्वये बदलाची माहिती देण्यात, कलम ३३ च्या उपकलम (२) किंवा कलम ३४ च्या उपकलम (१ अ) द्वारे विहित केलेल्या लेखापरीक्षण केलेल्या हिशेब सादर करण्यात किंवा बदलाची नोंद करण्याच्या शेवटच्या तारखेपासून पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी या अधिनियमाद्वारे किंवा त्याअंतर्गत विहित केलेले इतर कोणतेही अनुपालन करण्यात चूक केल्याखेरीज खंड (ई) अन्वये नोंदणी रद्द केली जाणार नाही, या अधिनियमाद्वारे किंवा त्याअंतर्गत विहित केल्याप्रमाणे किंवा त्याअंतर्गत बनविलेल्या नियमांनुसार हिशेब सादर करणे किंवा अनुपालन करणे.

(३ ब) उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त उपकलम (३ अ) अन्वये नोंदणी रद्द करण्यात आलेल्या ट्रस्टच्या मालमत्तेचे व्यवस्थापन आपल्या हाती घेऊ शकतात आणि त्यांना योग्य वाटेल तसे आवश्यक आदेश देऊ शकतात आणि त्यांना योग्य वाटल्यास त्यांची विक्री किंवा इतर प्रकारे विल्हेवाट लावू शकतात आणि विक्रीतून मिळालेली रक्कम कलम ५७ अन्वये स्थापन केलेल्या सार्वजनिक विश्वस्त प्रशासन निधीत जमा करू शकतात.

(४) जेव्हा कोणतीही नोंद दुरुस्त केली जाते [किंवा ट्रस्टला नोंदणीकृत सूचीमधून वगळले जाते] उपकलम (३) अंतर्गत, तेव्हा उप धर्मादाय आयुक्त किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त, गरजेनुसार, उपकलम (1A) अंतर्गत त्यांना प्राप्त झालेल्या स्मरणिकेची प्रत, दुरुस्ती केलेली नोंद [किंवा ट्रस्टला नोंदणीकृत सूचीमधून

वगळल्याची] प्रमाणित करून, कलम 18 च्या उपकलम (7) मध्ये संदर्भित उपनिबंधकाकडे पाठवतील. याचा उद्देश भारतीय नोंदणी अधिनियम, 1908 (1908 चा अधिनियम क्र. XVI) च्या कलम 89 अंतर्गत पुस्तक क्रमांक I मध्ये नोंदणीसाठी आहे, जो महाराष्ट्र राज्यात लागू होतो.

19. अशा प्रकारे, कलम 22 च्या तरतुदीनुसार बदल अहवालाचा निर्णय केवळ रजिस्टरमधील नोंदीतील बदलाची नोंद करतो. बदल अहवालाच्या निर्णयाचा विश्वस्तांच्या नियुक्तीवर परिणाम होत नाही. चेंबूर ट्रॉम्बे एज्युकेशन सोसायटीच्या (सुप्रा)या न्यायालयाच्या विद्वान एकल न्यायाधीशांनी (न्यायमूर्ती ए. एम. खानविलकर) हे तत्त्व मांडले आहे. परिच्छेद ११ मध्ये या न्यायालयाने खालीलप्रमाणे म्हटले:

11... कुठल्याही बदलाच्या परिणामकारकतेबाबतचा कायदा आणि त्याचा वापर यापुढे शिल्लक राहिलेला नाही .सर्वोच्च न्यायालयाने ए.एल.आर. १९९३ एस.सी.डब्ल्यू.३००६ मध्ये दिलेल्या निर्णयात अहवाल दिला; (मॅनेजिंग कमिटी, खालसा मिडल स्कूल आणि अन्य विरुद्ध श्रीमती मोहिंदर कौर आणि अन्य) यात या पैलूचा प्रकरणाचा विचार केला आहे. सोसायटी नोंदणी कायदा १८६० मधील अशाच तरतुदींचा अभ्यास करण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयाला पाचारण करण्यात आले होते. त्यातील कलम १२-अ ची योजना हा कायदा कमी-अधिक प्रमाणात बॉम्बे पब्लिक ट्रस्ट ॲक्टच्या कलम २२ सारखाच आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने या तरतुदीची तुलना कंपनी कायद्याच्या कलम १८ आणि १९ मधील

तरतुदींशी केली, ज्यात कंपनीच्या मेमोरेंडम ऑफ असोसिएशनमध्ये बदल किंवा दुरुस्ती केवळ नोंदणीच्या तारखेपासूनच लागू होणे बंधनकारक आहे. त्या अनुषंगाने सर्वोच्च न्यायालयाने या निर्णयाच्या परिच्छेद ११ मध्ये असे निरीक्षण नोंदवले आहे की, नियम व नियमावलीतील बदल निबंधकाकडे नोंदविणे आवश्यक आहे, अशी कायद्यात कोणतीही अट नसल्यामुळे असा बदल अंमलात येण्यासाठी दुरुस्तीची नोंदणी ही अट आहे, असे मानता येणार नाही. असा बदल घडवून आणण्यासाठी सोसायटीच्या ठरावाच्या तारखेपासून कायदानुसार केलेली कोणतीही दुरुस्ती किंवा बदल अंमलात येईल. मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त कायद्याच्या कलम २२ च्या साध्या भाषेतून हा प्रस्ताव मांडला आहे. कलम १७ अन्वये ठेवलेल्या रजिस्टरमध्ये नोंदवलेल्या नोंदींमध्ये कोणताही बदल झाल्यास विश्वस्तांनी तसा बदल घडल्याच्या तारखेपासून ९० दिवसांच्या आत अशा बदलाची माहिती उप किंवा सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांना द्यावी, असे या कलमात नमूद करण्यात आले आहे. ब्लॅक्स लॉ डिक्शनरीमध्ये पाहिल्याप्रमाणे अभिव्यक्तीचा शब्दकोश अर्थ असा आहे: "आनंदी होणे; डोळ्यांना भेटण्यासाठी; सापडणे किंवा भेटणे; स्वतःला सादर करणे; प्रकट होणे; त्यामुळे यथावकाश भोगावे लागेल; होणार आहे; उद्भवणार आहे."

कायद्याच्या कलम २२ मध्ये या शब्दाचा नैसर्गिक अर्थ देत, तसेच सर्वोच्च न्यायालयाने सांगितलेले तत्त्व की जेव्हा कायद्यात कोणताही बदल नोंदविणे ही अमलात येण्याची अट

नसते, तेव्हा घटनेतील दुरुस्ती तसेच त्यानंतर अध्यक्ष व सदस्यांच्या निवडणुका होतात, असे मत घेण्यास मला संकोच वाटत नाही. त्यामुळे गव्हर्निंग कौन्सिल तारखेपासून अंमलात आली. सर्वसाधारण सभेचे संबंधित ठराव. कलम २२ अन्वये करण्यात आलेली चौकशी ही केवळ बदल झाला आहे की नाही याची वस्तुस्थिती जाणून घेण्यासाठी आहे. प्रसंगी सक्षम अधिकारी असतो. कायदानुसार बदल झाला नाही, याचे समाधान झाले तरच तो बदल पूर्ववत करावा लागेल आणि पूर्वीची स्थिती पूर्ववत करावी लागेल. घटनेच्या दुरुस्तीसाठी तसेच सोसायटीच्या कारभारासाठी नवीन सर्वसाधारण सभेची निवड करण्यासाठी सोसायटीच्या सर्वसाधारण सभेचा ठराव पुरेसा आहे. धर्मादाय आयुक्तांकडे बदलाचा अहवाल विचाराधीन असल्याने त्याचा काहीच उपयोग होणार नाही. अशा प्रकारे समजून घेतल्यास आवश्यक परिणाम म्हणून असे म्हणावे लागेल की, १८ जून १९९५ च्या सर्वसाधारण सभेच्या बैठकीत दुसऱ्या अध्यक्षाची निवड झाल्याच्या तारखेपासून प्रतिवादी-श्री मराठे हे सोसायटीचे अध्यक्ष नव्हते. अशी स्थिती असेल, तर प्रतिवादी-श्री.मराठे यांना अध्यक्षपदी कायम राहण्याचा कोणताही अधिकार राहणार नाही आणि या टप्प्यावर सक्तीचा दिलासा देण्याचा प्रश्नच उद्भवणार नाही.

(जोर आणि पुरवठ्यावर भर आणि अधोरेखित)

20. त्यामुळे चेंबूर ट्रॉम्बे एज्युकेशन सोसायटीच्या (सुप्रा) न्यायालयाच्या निर्णयाप्रमाणे ट्रस्टने निवडणुका घेणे किंवा सर्वसाधारण सभेने ठराव मंजूर करणे हे सोसायटी/ट्रस्टच्या

कारभारासाठी नवीन सर्वसाधारण सभेच्या निवडणुकीला चालना देण्यासाठी पुरेसे आहे आणि केवळ धर्मादाय आयुक्तांकडे बदल अहवाल प्रलंबित ठेवणे याचा अर्थ ट्रस्टच्या कारभारासाठी नवीन सर्वसाधारण सभा अस्तित्वात आलेली नाही असा होत नाही. खरे तर चेंबूर ट्रॉम्बे एज्युकेशन सोसायटीमध्ये धर्मादाय आयुक्तांनी तो मान्य केल्यानंतरच हा बदल अंमलात येईल, असा युक्तिवाद प्रतिवादींच्या वतीने करण्यात आला होता. मात्र, हा युक्तिवाद न्यायालयाने मान्य केलेला नाही. म्हणूनच, याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी क्रमांक 3 ते 25 यांची परिषद सदस्य म्हणून निवडणूक/ नियुक्तीचा अहवाल देण्यासाठी चेंज रिपोर्ट प्रलंबित आहे याचा अर्थ असा नाही की बदल झाला नाही.

21. एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड चा उद्देश लेखा अहवाल सादर करण्यात सातत्याने टाळाटाळ करणाऱ्या, धर्मादाय आयुक्तांच्या आदेशाचे उल्लंघन करणाऱ्या, कर्तव्याकडे दुर्लक्ष करणाऱ्या, गैरवर्तन किंवा गैरप्रकार किंवा विश्वासघात करणाऱ्या, ट्रस्टच्या मालमत्तेचा गैरवापर करणाऱ्या किंवा नैतिक पतनाच्या गुन्ह्यात दोषी ठरलेल्या विश्वस्तांवर कारवाई करणे हा आहे. एमपीटी कायद्याचे कलम ४१ ड लागू करण्यामागचा हेतू लक्षात घेतला, तर श्री. गोरवाडकर जो प्रस्ताव मांडू इच्छितात, तो स्वीकारणे अवघड आहे. जर त्यांचा युक्तिवाद मान्य झाला तर ज्या व्यक्तीची विश्वस्त म्हणून नियुक्ती चेंज रिपोर्टद्वारे नोंदविली जाते, अशा व्यक्तीला असा बदल अहवाल प्रलंबित असताना नैतिक पतनाच्या गुन्ह्यात दोषी ठरल्यानंतर त्याच्या पदावरून निलंबितही केले जाऊ शकत

नाही. त्याचप्रमाणे ट्रस्टच्या मालमत्तेचा अपहार करणाऱ्या विश्वस्तांना विश्वस्त पदावर कायम राहावे लागेल आणि त्यांच्या नियुक्तीसंदर्भात बदल अहवाल प्रलंबित असताना त्यांचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फीची कारवाई करता येणार नाही, या याचिकेअंतर्गत ट्रस्टच्या कारभाराची जबाबदारी कायम राहिल. अशा अर्थांमुळे एमपीटी कायद्याचे कलम ४१ डी लागू करण्यामागचा संपूर्ण हेतू पूर्णपणे फसला जाईल.

22. त्यामुळे माझ्या मते केवळ बदलाची प्रलंबितता सध्याच्या प्रकरणातील अहवालांचा अर्थ असा नाही की बदल झालेला नाही किंवा बदल अहवाल प्रलंबित राहिल्यास विश्वस्त म्हणून नियुक्त केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीला त्यांनी विश्वस्त म्हणून केलेल्या कारवाईसंदर्भात संरक्षणाचे छत्र मिळेल. सद्यःस्थितीत काही बदल अहवाल सन २०१८ पासून ७ वर्षे प्रलंबित असून परिषदेच्या कोणत्याही सदस्याने गैरवर्तन केल्यास धर्मादाय आयुक्तांना त्याच्या विश्वस्त पदाच्या निवडीसंदर्भातील बदलासंदर्भातील अहवाल उपायुक्तांसमोर प्रलंबित असल्याने एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड अन्वये त्याच्याविरुद्ध कारवाई करण्यास मनाई केली जाईल. धर्मादाय आयुक्त किंबहुना बहुतेक प्रकरणांमध्ये बदल अहवाल नाकारतानाही सहाय्यक किंवा उपधर्मादाय आयुक्त जाणीवपूर्वक अशा व्यक्तींच्या भूमिकेला मान्यता देण्याचे निर्देश देतात ज्यांचे परिवर्तन अहवाल प्रत्यक्ष विश्वस्त म्हणून नाकारले जातात, केवळ ट्रस्टचा कारभार सांभाळताना त्यांनी केलेल्या कार्यवाहीच्या संदर्भात त्यांना जबाबदार धरण्याच्या हेतूने. या

पार्श्वभूमीवर याचिकाकर्ते व प्रतिवादी क्रमांक ३ ते २५ असा युक्तिवाद करू शकत नाहीत की, एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड मधील तरतुदींनुसार त्यांचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फीच्या अर्जावर धर्मादाय आयुक्त निर्णय घेऊ शकत नाहीत जोपर्यंत उपधर्मादाय आयुक्त सर्व बदल अहवालांवर निर्णय घेत नाहीत . बदल अहवालाचा निर्णय घेताना धर्मादाय उपायुक्त केवळ बदल झाला आहे की नाही, याची खातरजमा करतील. त्यामुळे जोपर्यंत अशी खातरजमा होत नाही, तोपर्यंत विश्वस्त असल्याचा दावा करणाऱ्या व्यक्तींना ट्रस्टचे व्यवस्थापन व कारभारावर नियंत्रण ठेवून त्यांनी केलेल्या कृत्यांच्या परिणामांपासून वाचता येणार नाही. त्यामुळे एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये बदल अहवालाच्या निर्णयाद्वारे ट्रस्टचे विश्वस्त पद निश्चित करणे म्हणजे एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड अन्वये विश्वस्तांचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फीच्या अर्जावर सुनावणी करणे अयोग्य आहे, हा याचिकाकर्त्यांचा युक्तिवाद मी मान्य करण्यास तयार नाही.

23. गोरवाडकर यांनी दिनकर शंकरराव पाटील (सुप्रा) या न्यायालयाच्या खंडपीठाच्या निर्णयाचा आधार घेतला आहे. खंडपीठासमोर निवडणूक व व्यवस्थापकीय समितीच्या नियुक्तीचा बदल अहवाल सादर करण्यात आला. बदल अहवाल प्रलंबित असताना ट्रस्टच्या काही सदस्यांनी एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये अर्ज दाखल केला, ज्यास सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांनी मान्यता देत अध्यक्ष व

इतर पदाधिकाऱ्यांचा ट्रस्टचे पदाधिकारी पदाचा दर्जा संपुष्टात आल्याचे निर्देश दिले आणि सार्वजनिक विश्वस्त कायद्याच्या अनुसूची -१ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे पूर्वीच्या व्यवस्थापकीय संस्थेला ट्रस्टच्या दैनंदिन कामकाजाचे व्यवस्थापन करण्याचे निर्देश दिले. वरील वस्तुस्थितीच्या पार्श्वभूमीवर बदल अहवाल प्रलंबित असताना सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांना कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये निर्देश देण्याच्या अर्जावर सुनावणी करून निर्णय घेणे योग्य आहे का, हा प्रश्न या न्यायालयाच्या खंडपीठापुढे होता. खंडपीठाने निकालाच्या परिच्छेद १२ ते १५ मध्ये खालीलप्रमाणे निकाल दिला.

12. आता हाताशी असलेल्या खटल्याकडे वळून पाहिले तर याचिकाकर्ते तसेच प्रतिवादी १ व २ यांच्यावतीने अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांकडे दोन बदल अहवाल दाखल करून प्रलंबित आहेत, यात वाद नाही. ट्रस्टची सर्वसाधारण सभा ठराविक तारखेला झाली असून व्यवस्थापन समिती आणि/किंवा ट्रस्टचे पदाधिकारी म्हणून मोजक्याच व्यक्तींची निवड झाल्याचा दावा या दोघांकडून केला जात आहे. या संदर्भात, दोन्ही विद्वान वकिलांनी विद्यापीठाकडे किंवा विद्यापीठाकडून प्रतिज्ञापत्रे आणि पत्रव्यवहाराच्या प्रतींसह पुरेसे साहित्य रेकॉर्डवर सादर केले आहे. हे दोन्ही अर्ज अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांकडे प्रलंबित आहेत. ट्रस्टची निवडणूक आणि ट्रस्टचे सदस्य तसेच पदाधिकाऱ्यांच्या निवडीबाबतचा प्रश्न सध्या अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांसमोर प्रलंबित आहे. त्यामुळे आम्ही या साहित्याचा विस्तृत उल्लेख करणे

टाळतो आणि निष्कर्ष नोंदवतो. अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त जे आदेश देण्याची शक्यता आहे, त्यांच्यावर या कायद्याच्या कलम ७० व ७२ अन्वये पुढील कार्यवाही केली जाणार आहे.

13. अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांनी कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये नियमितपणे दिलेल्या आदेशांना या न्यायालयात वेळोवेळी रिट याचिका दाखल करून आव्हान देण्यात आले आहे. नोंदणीकृत सार्वजनिक ट्रस्टच्या व्यवस्थापनावर दोन किंवा अधिक गट दावा करीत आहेत, ही नेहमीची बाब आहे. त्यानुसार या कायद्याच्या कलम २२ अन्वये बदलअहवाल अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांकडे सादर करण्यात आला आहे. कलम २२ अन्वये बदल अहवाल निकाली काढण्यापूर्वी अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त कलम ४१ अ अन्वये एखाद्या गटाकडून किंवा कधी कधी दोन्ही गटांकडून अर्ज प्राप्त करून घेतात व या कायद्याच्या कलम २२ अन्वये अर्जाची विल्लेवाट लावण्याऐवजी व निर्णय घेण्याऐवजी अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये केलेल्या अर्जाची दखल घेऊन आदेश दिले जात आहेत.

14. या कायद्यातील कलम २२ मधील तरतुदीनुसार झालेल्या बदलाची माहिती अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांना द्यावी लागते. विद्वान सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांचा निर्णय या प्रकरणात अंतिम नसतो आणि असे आदेश या कायद्याच्या कलम

७० किंवा ७२ अन्वये आणि शेवटी भारतीय राज्यघटनेच्या कलम २२६/२२७ अन्वये पुढील कार्यवाहीत या न्यायालयासमोर घेतले जातात. या पार्श्वभूमीवर कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये अधिकार वापरणाऱ्या अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त किंवा विद्वान धर्मादाय आयुक्तांनी अशा अर्जावर सुनावणी करताना सावधगिरी बाळगणे आवश्यक आहे. कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये अर्ज ग्राह्य धरला जातो की नाही, याची नोंद घ्यावी. अशा परिस्थितीत अभ्यासू सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांनी अशा अर्जावर आदेश द्यावेत. संबंधित सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांनी दैनंदिन सुनावणी घेऊन आवश्यक असल्यास बदल अहवाल जलदगतीने निकाली काढावा. बदल अहवालांची अशी अंतिम विल्हेवाट लावल्यास संबंधित ट्रस्टचे तसेच संबंधित विश्वस्तांचे योग्य व्यवस्थापन होण्यास मदत होऊ शकते.

15. वरील परिच्छेदात आपण पाहिल्याप्रमाणे कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये असे निर्देश विश्वस्तांना देता येतील. जोपर्यंत विश्वस्त म्हणून असा दर्जा विद्वान सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांकडे उपलब्ध होत नाही, तोपर्यंत तो कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये केलेल्या अर्जावर सुनावणी घेऊन निर्देश जारी करणार नाही. बदल अहवाल किंवा या कायद्याच्या कलम २२ अन्वये दाखल केलेल्या अर्जाचा अंतिम निपटारा करण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न करावेत.

24. माझ्या मते दिनकर शंकरराव पाटील यांच्या निकालाचा सध्याच्या जनहित याचिकेतील मुद्द्यावर काहीही उपयोग होणार नाही. एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ अ मधील तरतुदींनुसार निर्देश केवळ 'विश्वस्तांना'देता येतील आणि जोपर्यंत विश्वस्त म्हणून दर्जा विद्वान सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांकडे उपलब्ध होत नाही, तोपर्यंत ते असे निर्देश जारी करण्यासाठी एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये केलेल्या अर्जावर सुनावणी घेऊ शकत नाहीत, असा निर्वाळा दिनकर शंकरराव पाटील (सुप्रा) यांच्या खंडपीठाने दिला. वरील निष्कर्ष खंडपीठाने त्या प्रकरणातील विशिष्ट वस्तुस्थितीत नोंदवले आहेत, जिथे बदल अहवाल प्रलंबित असताना ट्रस्टच्या व्यवस्थापकीय मंडळाला हटविण्यासाठी कायद्याच्या कलम ४१ अ अंतर्गत अप्रत्यक्ष मार्गाची मागणी करण्यात आली होती. त्यामुळे विश्वस्त निवडीच्या वैधतेसंदर्भात कलम २२ अन्वये न्यायालयीन चौकशी करण्याऐवजी कलम ४१-अ अन्वये प्रशासकीय चौकशीत त्यांना हटविण्याची मागणी करण्यात आली. खंडपीठासमोर याचिकाकर्ते व प्रतिवादी क्रमांक १ व २ यांच्यावतीने सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांकडे दोन बदल अहवाल प्रलंबित होते, ते दोघेही ट्रस्टची सर्वसाधारण सभा झाल्याचा दावा करीत होते आणि ट्रस्टचे व्यवस्थापकीय समिती सदस्य/पदाधिकारी म्हणून तीन व्यक्तींची निवड करण्यात आली होती. एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये बदल अहवाल निकाली काढण्यापूर्वी सहाय्यक धर्मादाय आयुक्त एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये मार्ग स्वीकारून प्रतिस्पर्धी गटांपैकी

एक ट्रस्टची व्यवस्थापकीय संस्था म्हणून कार्यरत राहतील, असे निर्देश देऊ शकत नाहीत, असे खंडपीठाने स्पष्ट केले.

25. माझ्या मते कलम ४१ अ आणि ४१ ड वेगवेगळ्या क्षेत्रात कार्यरत आहेत. एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये धर्मादाय ट्रस्टच्या कारभारासाठी निर्देश देण्याचे अधिकार आयुक्तांना आहेत. कलम ४१ अ मध्ये अशी तरतूद आहे:

४१ अ. निर्देश जारी करण्याचा आयुक्तांचा अधिकार [ट्रस्टच्या योग्य प्रशासनासाठी.]

(1) या कायद्यातील तरतुदींच्या अधीन राहून धर्मादाय आयुक्त वेळोवेळी सार्वजनिक ट्रस्टच्या कोणत्याही विश्वस्ताला किंवा त्याच्याशी संबंधित कोणत्याही व्यक्तीला ट्रस्टचे योग्य व्यवस्थापन आहे की नाही याची खात्री करण्यासाठी आणि त्यातील उत्पन्नाचा योग्य हिशोब किंवा योग्य विनियोग करून ट्रस्टच्या उद्देशांसाठी लागू करण्याचे निर्देश देऊ शकतात; आणि धर्मादाय आयुक्त विश्वस्तांना किंवा अशा व्यक्तीला निर्देश देऊ शकतात की ट्रस्टची कोणतीही मालमत्ता वाया जाण्याचा, खराब होण्याचा, विभक्त होण्याचा किंवा चुकीच्या पद्धतीने विकण्याचा, काढून टाकण्याचा किंवा विल्हेवाट लावण्याचा धोका असल्याचे आढळल्यास :

परंतु उपकलम (१) अन्वये निर्देश मागण्यासाठी कोणत्याही ट्रस्टच्या विश्वस्तांनी अर्ज केल्यास धर्मादाय आयुक्त तो अर्ज प्राप्त झाल्याच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत

निर्णय घेतील आणि तसे करणे व्यवहार्य नसल्यास धर्मादाय आयुक्त त्याची कारणे नोंदवतील.

(2) उपकलम (१) अन्वये दिलेल्या निर्देशांचे पालन करणे हे प्रत्येक विश्वस्ताचे किंवा अशा व्यक्तीचे कर्तव्य असेल.

26. म्हणून, एमपीटी कायद्याच्या कलम 41A अंतर्गत अधिकार धर्मादाय आयुक्तांनी ट्रस्टचे योग्य प्रशासन सुनिश्चित करण्यासाठी वापरले जाऊ शकतात, आणि ही तरतूद मुख्यतः आदेश जारी झाल्यानंतरच्या योग्य प्रशासनाच्या सुनिश्चिततेसाठी उद्दिष्टित आहे. याउलट एमपीटी कायद्याचे कलम ४१ ड हे विश्वस्तांच्या 'भूतकाळ'कृतींशी संबंधित आहे, ज्यात त्यांचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फी यांचा समावेश आहे. दिनकर शंकरराव पाटील(सुप्रा) यांच्या खंडपीठाने म्हटले आहे. कायद्याच्या कलम ४१ अ अन्वये येणाऱ्या अधिकारक्षेत्राचा वापर सहाय्यक धर्मादाय आयुक्तांना बदल अहवालातील मुद्द्यावर अप्रत्यक्षपणे निर्णय घेण्यासाठी करता येणार नाही, असे मत व्यक्त करण्यात आले. सद्यःस्थितीत विश्वस्त असल्याचा दावा करणाऱ्या व्यक्तींपैकी कोणालाही त्याने केलेल्या कोणत्याही कृत्यामुळे निलंबित, काढून टाकायचे किंवा बडतर्फ करायचे आहे की नाही, याची तपासणी करण्यासाठी एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ ड अन्वये अधिकारक्षेत्राचा वापर करून धर्मादाय आयुक्त प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षरित्या चौकशीत ठरविण्यात येणाऱ्या कोणत्याही प्रश्नाचा निपटारा करीत नाहीत, जे एमपीटी कायद्याच्या

कलम २२ अन्वये करणे आवश्यक आहे. एमपीटी कायद्याच्या कलम ४१ डी अन्वये विश्वस्तांचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फीची कारवाई ही एमपीटी कायद्याच्या कलम २२ अन्वये होणाऱ्या चौकशीशी संबंधित नसलेली स्वतंत्र कारवाई आहे.

27. त्यामुळे ज्या विश्वस्तांचा बदल अहवाल धर्मादाय आयुक्तांकडे प्रलंबित आहे, अशा विश्वस्तांचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फीच्या अर्जावर विचार करून निर्णय घेण्याच्या धर्मादाय आयुक्तांच्या अधिकारावर गदा येत नाही. सध्याच्या याचिकेतील मुद्द्याचा निर्णय त्यानुसार घेतला जातो.

28. त्याचबरोबर कायद्याच्या कलम ४१-ड अन्वये अर्जावर निर्णय घेताना धर्मादाय आयुक्तांनी विश्वस्तांचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फीचे आदेश देऊन विश्वस्त नियुक्तीच्या वैधतेबाबत दोन प्रतिस्पर्धी गटांमधील वाद अप्रत्यक्षपणे निश्चित होणार नाहीत, याची काळजी घेणे आवश्यक आहे. कलम ४१-ड अंतर्गत कार्यक्षेत्र विशेष आहे आणि ही चौकशी एखाद्या विशिष्ट विश्वस्ताच्या वैयक्तिक कृत्याभोवती केंद्रित असेल ज्यात त्याचे निलंबन, हकालपट्टी किंवा बडतर्फी समाविष्ट असेल. कलम ४१-ड च्या मर्यादित अशी विशेष चौकशी करताना धर्मादाय आयुक्त कलम ४१-डी अंतर्गत अधिकाराचा गैरवापर करून ट्रस्टची संपूर्ण गव्हर्निंग बॉडी बरखास्त करण्याचे आदेश देऊन कलम २२ अन्वये अधिकारक्षेत्र हडप करू शकत नाहीत, जेणेकरून प्रतिस्पर्धी गटाने ट्रस्टचा कारभार ताब्यात घ्यावा.

29. त्यामुळे धर्मादाय आयुक्तांनी निशाणी-१०६ याचिकाकर्त्याने दिलेला अर्ज फेटाळून लावण्याच्या आदेशात मला कोणतीही त्रुटी आढळली नाही. विद्वान धर्मादाय आयुक्तांनी दिलेला ४ जून २०२४ चा आदेश अशा प्रकारे अपवादात्मक नाही. रिट याचिका गुणहीन आहे. त्यानुसार ती फेटाळली जाते. तथापि, हे स्पष्ट केले जाते की या न्यायालयाने कायद्याच्या कलम 41-डी अंतर्गत प्रतिवादी क्रमांक 1 आणि 2 ने दाखल केलेल्या अर्जाचे गुण निश्चित केलेले नाहीत आणि धर्मादाय आयुक्त निर्णयातील कोणत्याही निरीक्षणाने प्रभावित न होता स्वतः च्या गुणवत्तेनुसार स्वतंत्रपणे निर्णय घेतील.

30. नियम मुक्त केला जातो. खर्चाबाबत कोणतेही आदेश नाहीत.

[संदीप व्ही. मारणे, जे.]

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X